

WAARNEMINGEN EN MEDEDELINGEN

NIEUWE EN ZELDZAME VLIEGEN VOOR DE NEDERLANDSE FAUNA (DIPTERA)

Bob van Aartsen

Inleiding

Hieronder volgt een overzicht van vangsten van minder gewone en interessante vliegen, voornamelijk uit de jaren 1997 tot en met 2000. De 36 behandelde soorten behoren tot tien families. Vier soorten worden als nieuw voor de fauna vermeld en zijn te herkennen aan het sterretje (*) bij de soortnaam.

Stratiomyidae (wapenvliegen)

Korf & Van der Leij (2000) vermelden een vangst van *Clitellaria ephippium* (Fabricius, 1775) bij Tegelen in 1999. De laatste waarnemingen daarvoor waren uit de vorige eeuw (rond 1880, zie Brugge 1987). Het is wel heel opmerkelijk dat ik de soort in 2000 kon vangen op de Sint Pietersberg, drie stuks op 3 juni 2000 en één op 8 juni 2000. Deze vindplaats is overigens niet zo verwonderlijk want *C. ephippium* is al enkele malen op het Belgische deel van de Sint Pietersberg gevonden. Wellicht bevindt zich hier een populatie die zich naar het noorden uitbreidt.

Therevidae (viltvliegen)

Pandivirilia (Psilocephala) caesia (Meigen, 1838). Al eerder kon ik vangsten van deze zeer zeldzame soort melden: Winterswijk op 20 juni 1975 (zie Van der Goot 1986) en Ootmarsum op 27 mei 1998, beide vrouwtjes. Nu kan ik de vangst van het eerste mannetje melden, in natuurgebied Hazelbekke bij Vasse op 18 mei 1999.

Bombyliidae (wolzwevers)

Phthiria pulicaria (Mikan, 1796) is een kleine zwarte vlieg die ik langs de kust vaak in aantal heb verzameld. De laatste waarnemingen komen van het natuurgebied de Schotsman in Noord-Beveland. Uit het binnenland is deze soort

bekend van een tweetal zeer oude vindplaatsen bij Arnhem en Soesterheide. Op 9 juni 1994 ving ik op de Veluwe (defensieterrein bij 't Harde) vier exemplaren.

Tabanidae (dazen)

Haematopota bigoti Gobert, 1880. Van deze aanzigte biotopen gebonden daas waren slechts weinig waarnemingen uit Nederland bekend. Op de Hompelvoet, een eiland in het Grevelingenmeer, stonden in 1999 en 2000 een aantal door Kees de Kraker beheerde Malaise-vallen. Hiermee werden zo'n 70 exemplaren verzameld, waaruit blijkt dat de soort hier verrassend algemeen is. Er werden, voor het eerst in Nederland, ook een aantal mannetjes verzameld. De daas vliegt hier van de tweede week van juli tot ver in augustus.

Empididae (dansvliegen)

Empis confusa Loew, 1865*. Deze soort vertoont zeer veel gelijkenis met *E. variegata* Meigen, 1804 (Van der Goot 1989). In 1998 werden op de Sint Pietersberg drie exemplaren verzameld: twee op 21 augustus en een op 25 augustus. Het kan zijn dat de soort door de gelijkenis met *E. variegata* over het hoofd is gezien. Een goed onderscheid tussen de twee soorten is dat *E. confusa* gele poten heeft, inclusief de coxae, terwijl *E. variegata* gele poten met zwarte knieën en zwarte coxae heeft. *Empis confusa* werd nog niet vermeld uit België en Duitsland.

Hybotidae (dansvliegen)

Zeer verrassend was de waarneming van een flinke populatie van *Syneches muscarius* (Fabricius, 1794). Tijdens een Microlepidoptera-weekend op Noord-Beveland werd op 4 juli 1998 het natuurerrein de Schotsman bezocht. Tijdens slepen van lage vegetatie in een vochtig terrein kwam deze soort met de prachtig getekende vleugels in aantal te voorschijn. Van der Goot (1990) stelt dat *S. muscarius* na 1950 niet meer is waargenomen en

dat de soort wellicht zeer bedreigd is. Zeker is dat *S. muscarius* vroeger algemeen in Nederland voorkwam en Van der Goot noemt dan ook een flink aantal vindplaatsen. Van de kust is evenwel nooit een eerdere vondst gemeld en dat maakt deze waarneming dus extra bijzonder. Ik heb *S. muscarius* na 1950 nog wel gevangen op de Sint Pietersberg (één exemplaar) en in de Wieden (enkele exemplaren). Gelukkig is deze fraaie vlieg dus nog niet uit ons land verdwenen.

Syrphidae (zweefvliegen)

Veel zeldzame zweefvliegen die recent in ons land werden waargenomen zijn reeds in een aantal eerder verschenen artikelen vermeld (NJJN 1998, Reemer et al. 2000). Maar de volgende vangstgegevens zijn echter zeker de moeite waard om gepubliceerd te worden.

Caliprobola speciosa (Rossi, 1790). Nu ook bekend van de Sint Pietersberg. Een vangst op 27 mei 2000 van deze fraaie soort.

Cheilosia carbonaria Egger, 1860. In het natuurgebied Hazelbekke bij Vasse vloog deze soort in 1999 in groot aantal. De vliegtijd liep van 21 mei tot 15 juni. Ook in het nabijgelegen natuurreservaat de Mosbeek heeft *C. carbonaria* een goede populatie.

Cheilosia chrysocoma (Meigen, 1822). Dit is een zeer zeldzaam geworden *Cheilosia*-soort in ons land. Op 6 mei 2000 ving ik twee exemplaren in het Bargerveen. Hoogveen is een ongewoon biotoop voor deze soort.

Cheilosia fasciata Schiner & Egger, 1853. Ik heb de indruk dat deze soort, die reeds in maart vliegt, in Zuid-Limburg achteruit gaat. In 2000 trof ik ze op de mij bekende vindplaatsen bij Cadier en Rijckholt niet aan. Wel trof ik bij Elsloo een kleine populatie aan. Hier vlogen ze op 21 maart, waarbij een aantal copula's werd aangetroffen.

Chrysogaster chalybeata (Meigen, 1822). Ik kan een vangst melden van twee exemplaren buiten Limburg: Breklenkamp in Twente (10 mei 1998).

Chrysogaster virescens Loew, 1854. Ik kan hier vangsten melden van Vasse (27 mei 1999) en het Bargerveen (16 mei 2000 en 25 mei 2000).

Chrysotoxum vernalli Collin, 1940. In het oosten van ons land is deze soort zeker niet zeldzaam. Ik heb deze soort recentelijk gevangen bij Vasse (11 juli 1998) en in het Bargerveen (7 ex.: 13-29 juni 2000).

Criorhina floccosa (Meigen, 1822). *C. floccosa* wordt in ons land steeds noordelijker gevangen. In 1999 ving ik de soort bij Nunspeet op 8 mei op bloeiende meidoorn (*Crataegus spec.*).

Dasysyrphus paucillius (Williston, 1887) (= *Dasysyrphus nigricornis* Verrall, 1873 van auteurs). Deze weinig gevangen soort was in 1999 op bloeiende wilgenkatjes in de tweede helft van april algemeen op de Noord-Veluwe (bij Elspeet, Gortel, Nunspeet en Staverden).

Eupeodes latilunulatus (Collin, 1931). Deze soort werd gevangen in het Bargerveen op 31 juli 2000 en op de Sint Pietersberg op 6 juni 2000.

Eupeodes nielsenii (Dusek & L. ska, 1976). Tongeren (3 mei 1997), Nunspeet (1 ex.: 14 juli 1997; 1 ex.: 30 mei 1997).

Eristalis anthophorina (Fallén, 1817). Deze soort is in Nederland sterk achteruitgegaan, maar gelukkig is er in het Bargerveen nog een grote populatie aanwezig. Ze vliegt hier, in twee generaties, veel op bloeiende bramen.

Eristalis picea (Fallén, 1817). Deze soort is algemeen in het Bargerveen van begin mei tot eind juli.

Ferdinandea ruficornis (Fabricius, 1775). Ik ving een mannetje van deze soort op de Sint Pietersberg op 30 mei 1997.

Orthonevra brevicornis (Loew, 1843). Deze soort werd gevonden op een aantal vindplaatsen in Twente, n.l. bij Vasse (in groot aantal van 8-27

mei 1998), de Mosbeek en de Lutte. In Zeeland ving ik *O. brevicornis* bij de Schelphoek (18 augustus 2000), Haamstede (9 mei 1997) en Burgh (6 juni 1999), alle op Schouwen-Duiveland.

Orthonevra geniculata (Meigen, 1830). Deze soort is zeer algemeen in het Bargerveen met een vrij lange vliegtijd. Ze vloog hier van 25 april tot 11 juli 2000.

Orthonevra intermedia Lundbeck, 1916. Ook deze soort heb ik in het Bargerveen waargenomen, zij het in klein aantal.

Paragus albifrons (Fallén, 1817). Dit is een zeldzame soort in Nederland. Een exemplaar werd op 18 juli 1997 gevangen op de Sint Pietersberg.

Parasyrphus macularis (Zetterstedt, 1843). Ik ving drie exemplaren van deze zeldzame zweefvlieg bij Elspeet (2 ex.: 28 april 1999) en Nunspeet op (1 ex.: 25 april 1998).

Platycheirus perpallidus Verrall, 1901. Op 16 mei 2000 werden door mij in het Bargerveen enkele exemplaren gevangen. Ook *P. occultus* Goeldlin de Tiefenau, Maibach & Speight, 1990, en *P. europaeus* Goeldlin de Tiefenau, Maibach & Speight, 1990, werden hier waargenomen.

Sericomyia lappona (Linnaeus, 1758). Deze soort was in 2000 algemeen in het Bargerveen.

Sphaerophoria potentillae Claussen, 1984. Van deze soort zijn slechts enkele vangsten uit ons land bekend. Ik ving *S. potentillae* op 12 mei 2000 in het Bargerveen. In dit hoogveenreservaat was *S. philantus* (Meigen, 1822) overigens erg algemeen.

Syrphus nitidifrons Becker, 1921. Gortel (28 april 1999), Nunspeet (9 mei 1999, 15 mei 1999, 18 mei 1999). Na een aantal jaren van minder voorkomen was *S. nitidifrons* in 1999 weer in aantal aanwezig op de Noord-Veluwe, vooral op bloeiende wilgenkatjes.

Tephritidae (boorvliegen)

Rhagoletis indifferens Curran, 1932. Deze soort werd bij Burgh (Zeeland) nieuw voor onze fauna gevangen. Deze vondst wordt elders uitgebreid besproken (Van Aartsen 2001).

Van *Tephritis praecox* ving ik op 20 september 1969 het eerste en tot nog toe enige exemplaar voor onze fauna in de duinen bij Oostkapelle (Kabos & Van Aartsen 1984). Op 9 augustus 2000 ving ik tot mijn verrassing het tweede exemplaar, eveneens in de duinen maar nu bij Burgh. Volgens de literatuur leven de larven in de bloemhoofdjes van *Filago* (viltkruid). In Nederland komen akkerviltkruid *F. arvensis* L. en dwergviltkruid *F. minima* (Sm.) Pers. zeer zeldzaam in de duinen voor.

Tephritis praecox is vooral een mediterrane soort en in dit gebied zijn de larven ook bekend uit bloemhoofdjes van goudsbloem (*Calendula spec.*). Ik denk dat ik toch maar eens wat goudsbloemen uit de tuinen in Burgh zal plukken.

Tephritis separata Rondani, 1871*. Met slepen bij Maastricht ving ik op 22 augustus 1967 een boorvlieg die wel zeer verfromfaaid de sleep overleefde. Ze was moeilijk te determineren en werd dan ook opzij gezet. Bij een bezoek kreeg Bernhard Merz het dier onder ogen en kon hij het zowaar op naam brengen. Het bleek *T. separata* te zijn, nieuw voor onze fauna. Ik ben die soort nadien niet meer tegengekomen. De soort is niet bekend uit België, wel uit Duitsland en Engeland.

Chetostoma curvinerve Rondani, 1856*. In 2000 stonden er in Meyendel twee Malaise-vallen. Paul Beuk controleerde het verzamelde materiaal. Hij vond een boorvlieg die ik ter determinatie kreeg en het was een voltreffer. Het bleek *C. curvinerve* te zijn, een nieuwe soort voor onze fauna. Het is overal een zeldzame soort, bekend uit Engeland, Duitsland, Zuid- en Midden-Europa, Israël en Noord-Afrika (Merz 1996). Het exemplaar werd gevangen op 25-28 april 2000. Wereldwijd zijn 14 soorten van het genus *Chetostoma* bekend, waarvan twee uit Europa. Beide, *C. curvinerve* en *C. stackelbergi*

Figuur 1
Chetostoma curvinerve (Tephritidae).
Figure 1
Chetostoma curvinerve (Tephritidae).

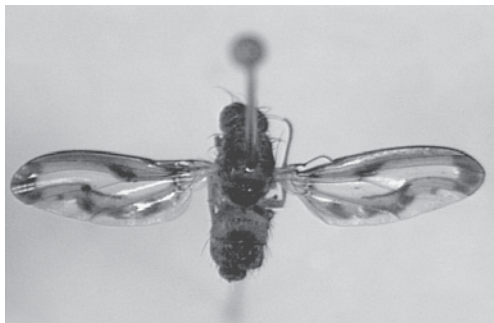
Rohdendorf, 1955, kennen we nu ook uit Nederland. *Chetostoma curvinerve* is een grote geelbruine soort, groot 7 mm (fig. 1). De vleugel heeft twee bruine dwarsbanden. Er zijn twee generaties, maart/april en augustus/september. White (1988) neemt aan dat de larven zich ontwikkelen in de bessen van kamperfoelie (*Lonicera* spec.). Eén van de twee *Chetostoma*-soorten uit Noord-Amerika en Canada werd ook gekweekt uit *Lonicera* (Foote et al. 1993).

Ulidiidae (= Otitidae) (prachtvliegen)

Cephalia rufipes Meigen, 1826. Deze soort was uit ons land slechts bekend van een oude vangst bij Heerlen op 3 augustus 1935 door G. Barendrecht. Het tweede exemplaar ving ik eveneens op 3 augustus maar wel 65 jaar later. De soort is bekend uit België en Duitsland. *Cephalia rufipes* lijkt totaal niet op een prachtvlieg. Deze slanke vlieg, met aan de vleugeltop een donkere vlek, lijkt veel op een grote *Sepsis*-soort. Ik denk dat ze in de zuidelijke helft van ons land meer gevangen kan worden.

Pallopteridae

Het laatste overzicht van de Nederlandse soorten van deze familie werd in 1939 door De Meijere gegeven. Hij noemde slechts zeven Nederlandse soorten. Ook in Europa is dit geen soortenrijke familie met 23 bekende soorten. In België komen

Figuur 2
Toxoneura muliebris (Pallopteridae).
Figure 2
Toxoneura muliebris (Pallopteridae).

er zeven voor, in Engeland elf en in Duitsland 15. Momenteel zijn er negen soorten uit ons land bekend.

Van Zuijlen (1996) meldde *Toxoneura muliebris* (Harris, 1780) (fig. 2) nieuw voor Nederland aan de hand van materiaal dat werd verzameld met een Malaise-val in het natuurgebied de Brand bij Udenhout. Al veel eerder ving ik *T. muliebris* in Zeeland (Oostkapelle, 24 september 1965; Valkenisse, 16 september 1968). Ik heb dit prachtige vliegje met de fraai getekende vleugels nu in vrijwel alle delen van ons land aangetroffen met Borger als noordelijkste vindplaats (29 juli 1997). Bekend is dat *T. muliebris* veel binnenshuis wordt gevonden en dan met wapperende vleugels op het raam loopt. De biologie is niet bekend. De larven van Pallopteridae zijn gevonden in bloemhoofdjes van composieten, in stengels van umbelliferen en achter boomschors, waar zij zich voeden met keverlarven (Merz 1997).

Temnosira ambusta (Meigen, 1826)* is reeds lang geleden in ons land verzameld maar nimmer gepubliceerd. De soort is alleen bekend van Cadier. In 1980 en 1981 ving ik hier in juni en juli zeven exemplaren, maar daarna nooit meer.

De soort is niet bekend uit België.

Dankwoord

Ik wil graag John Smit en Menno Reemer bedanken voor het op naam brengen van een aantal zweefvliegsoorten. Verder mijn dank aan Dr. Bernhard Merz. Hij was zo vriendelijk mijn Pallopteridae te controleren.

Literatuur

- Aartsen, B. van 2001. *Rhagoletis indifferens*, een nieuwe boorvlieg voor de Nederlandse fauna (Diptera: Tephritidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 14.
- Brugge, B. 1987. Wapenvliegental. – Jeugdbondsuitgeverij, Utrecht.
- Foote, R.H., F.L. Blanc & A.L. Norrbom 1993. Handbook of the fruit flies (Diptera: Tephritidae) of America North of Mexico. – Cornell University Press, Ithaca, New York.
- Goot, V.S. van der 1986. De snavelvliegen (Rhagionidae), roofvliegen (Asilidae) en aanverwante families van Noordwest-Europa. – Wetenschappelijke Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging 171: 1-66.
- Goot, V.S. van der 1989. De dansvliegen van het geslacht *Empis* in Nederland (Diptera: Empididae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 49: 173-184.
- Goot, V.S. van der 1990. Twee in Nederland vermoedelijk bedreigde dansvliegen *Syndyas nigripes* en *Syneches muscarius* (Diptera: Hybotidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 50: 139-140.
- Kabos, W.J. & B. van Aartsen 1984. De Nederlandse boorvliegen (Tephritidae) en prachtvliegen (Otitidae). – Wetenschappelijke Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging 163: 1-52.
- Korf, W. & L. van der Leij 2000. De wapenvlieg *Clitellaria ephippium* terug van weggeweest (Diptera: Stratiomyidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 11: 145.
- Meijere, J.C.H. de 1939. Naamlijst van Nederlandsche Diptera, afgesloten 1 april 1939. – Tijdschrift voor Entomologie 82: 137-184.
- Merz, B. 1996. Die Arten von *Chetostoma* Rondani in der Schweiz (Diptera: Tephritidae). – Mitteilungen der Entomologischen Gesellschaft Basel 46: 122-124.
- Merz, B. 1997. Nachträge zur Faunistik der Pallopteridae der Schweiz (Diptera). – Mitteilungen der Entomologischen Gesellschaft Basel 47: 156-158.
- NJN 1998. Voorlopige atlas van de Nederlandse zweefvliegen (Syrphidae). – European Invertebrate Survey - Nederland / Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, Leiden.
- Reemer, M., B. van Aartsen, W. Renema, J.T. Smit & W. van Steenis 2000. Bijzondere vondsten van zweefvliegen in Nederland (Diptera: Syrphidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 12: 155-164.
- White, I.M. 1988. Tephritid flies, Diptera: Tephritidae. – Handbook for the identification of British insects 10(5a): 1-134.
- Zuijlen, J.W.A. van 1996. Pallopteridae. – In: Zuijlen, J.W.A. van, T.J.M. Peeters, P.S. van Wielink, A.P.W. van Eck & E.H.M. Bouvy (red.), Brandstof, Een inventarisatie van de entomofauna van het natuurreservaat 'De Brand' in 1990. Insektenwerkgroep K.N.N.V.-afdeling Tilburg, Tilburg: 64-65.

SUMMARY

New and rare flies for the Dutch fauna (Diptera)

In this paper an overview is given of the author's captures of rare and interesting Diptera, mainly from the years 1997-2000. In total 36 species from ten families are presented, of which four are new to the Dutch fauna (marked with an *), *Empis confusa* Loew, 1865 (Empididae), *Temnosira ambusta* (Meigen, 1826) (Pallopteridae), *Chetostoma curvinerve* Rondani, 1856 (Tephritidae) and *Tephritis separata* Rondani, 1871 (Tephritidae).

B. van Aartsen
Travertin 34
8084 EH 't Harde